
La renovació i la democratització de les pràctiques polítiques a la ciutat de Barcelona: la gestió municipal del doctor Robert

Santiago Izquierdo Ballester*

Introducció

En les pàgines que segueixen estudiarem les vicissituds que van envoltar el nomenament del doctor Robert com a alcalde de Barcelona, així com la seva emblemàtica gestió municipal, interrompuda prematurament a causa de la seva dimissió arran del Tancament de Caixes. Malgrat no romandre massa temps en el càrrec i no poder enllestir la feina començada, Robert va destacar extraordinàriament al capdavant de l'alcaldia, tant per la modernitat de la seva gestió municipal com per les característiques del seu programa de govern.¹

La tasca municipal de Robert va incidir, sobretot, en la democratització del sufragi, en una conjuntura finisecular, a més, en la qual hom assistí a Catalunya a una gradual i complexa democratització del sistema polític. És evident que allà on aquesta democratització es va notar primer i esdevingué més important va ser en el món urbà, significadament en el barceloní. No endebades el major prestigi polític de Robert es va consolidar gràcies als seus esforços per aportar un criteri de moralitat a la gestió pública, per depurar el personal municipal i per sanejar el sufragi. El que en aquell moment era sobretot una acció individual i testimonial, no tardaria gaire a convertir-se en un esforç col·lectiu, en la manifestació d'una nova moralitat pública i una actuació que va caracteritzar tota una generació de tècnics, professionals i polítics.

Per tot plegat, hem cregut que pagava la pena dedicar aquestes pàgines a analitzar l'actuació política municipal del doctor Robert, en una conjuntura, d'altra banda, en la qual la societat catalana i barcelonina estava començant a experimentar amb força els efectes del procés d'urbanització i de la progressiva consolidació de la societat de masses.

* Doctor en Història.

1. Per a una visió global de la figura del doctor Robert, em permeto remetre el lector a Santiago IZQUIERDO, *El doctor Robert (1842-1902). Medicina i compromís polític*, Barcelona, Proa, 2002, publicació fruit de la meua tesi doctoral.

El nomenament

El 4 de març de 1899, el polític conservador Francisco Silvela havia de formar un nou govern. Aquest gabinet es presentava com una alternativa regeneracionista a la situació política anterior, malgrat estar format per conegudes personalitats del partit conservador. L'opinió pública barcelonina i els dirigents de les associacions econòmiques i cíviques, que tant s'havien mobilitzat des del desastre del 1898, van acollir bé el nou govern, tot considerant-lo l'intent més seriós dels dinàstics per redreçar la situació política espanyola. En l'article «El canvi polític», Enric Prat de la Riba escrivia:

El nou ministeri és de polítics que es diuen *regeneradors*. Hi figura un català, el senyor Duran i Bas [*a la cartera de Gràcia i Justícia*] que, després de la crisi, va ser el primer en aixecar el crit de regeneració. Hi ha el general Polavieja, que de la regeneració en féu un programa i el presideix Silvela, que va acceptar els propòsits d'un i altre i deia, després de prendre possessió del seu càrrec: *Mi pensamiento único es marchar, con la posible rapidez, a la Regeneración del País*. Tot està en què, a més de dir-ho, ho siguin, que vulguin fer servir receptes bones i donin el remei en les dosis que el malalt necessita.²

L'efecte immediat de la constitució del govern es va traduir a Barcelona en la provisió de l'alcaldia, el titular de la qual, el liberal Josep Griera Dolcet, per haver estat nomenat per Reial Ordre, havia de cessar en formar-se un nou govern. Hi haurà moltes pressions per cobrir la vacant, atès que la força del caciquisme barceloní es basava en el control de l'Ajuntament. Aquesta era precisament la clau de volta de la qüestió de la provisió de l'alcaldia, ja que si el govern donava la vara d'alcalde a una figura lligada al caciquisme, els regionalistes no donarien suport al govern. Silvela necessitava aquest suport per consolidar la seva política i el seu gabinet i, per tant, havia de filar molt prim a l'hora de nomenar el nou alcalde.

El cacic barceloní dels conservadors, Manuel Planas i Casals, va intrigar multiplicant les gestions a Madrid. Planas i Casals tenia un candidat, Josep Coll i Pujol, però Joan Ferrer i Vidal, amic personal de Silvela, en va patrocinar un altre, Ernest Vilaregut. Es va parlar també del financer Manuel Girona, al qual se li va oferir l'alcaldia el 12 de març. Girona, però, no podia ser alcalde perquè tenia un plet amb l'Ajuntament a causa d'uns terrenys a la plaça de Catalunya. Aleshores, Duran i Bas, que en tot moment va oposar-se a la possibilitat del nomenament del protegit de Planas i Casals, va fer gestions per proposar altres candidats entre coneguts homes de negocis independents, com Albert Rusiñol, president del Foment del Treball Nacional, o el ja citat Ernest Vilaregut. El govern no sabia què fer. El 9 de març, a la secció "Chirigotas" de *La Publicidad*, podem llegir:

Silvela está turulato, / Camilo con mucho afán, / lleno de temores, Dato, / y preocupado Duran. / Se trata de proveer / de este pueblo la Alcaldía / y no saben

2. *La Veu de Catalunya*, 5-III-1899; l'article a Albert BALCELLS i Josep Maria AINAUD (curadors), *Enric Prat de la Riba. Obra completa, 1898-1905*, Barcelona, Proa-IEC, volum II, 1998, pàg. 266-267.

lo que hacer, / ni a quien dar la canongía. / Aprieta Planas de un lado / y de otro, Ferrer el lerdo. / Y el Ministerio, atontado, / no toma ningún acuerdo.

L'estira-i-arrossa a l'entorn de la provisió de l'alcaldia de Barcelona és el senyal més evident que s'està decidint no només el nomenament d'un candidat o un altre, sinó quina ha de ser la política que es farà a partir d'aleshores des de l'Ajuntament. Dit d'una altra manera, si el caciquisme es perpetuarà en la gestió municipal o si, per contra, es vol fer un pas en ferm per a la seva erradicació definitiva:

Curt de vista ha de ser qui vegi en la provisió de l'alcaldia de Barcelona un plet de persones, un conflicte de pretendents [...]. De part d'en Planas hi va la pèrdua o la conservació del seu poder, que té totes ses arrels i treu [...] mitjans de l'Ajuntament de Barcelona.³

Finalment, Duran i Bas –que ha consultat les forces vives de la ciutat qui pot ser l'alcalde–, ajudat pels seus fills Raimundo i Lluís i per Camilo G. Polavieja, va aconseguir imposar el nomenament del doctor Bartomeu Robert, fet que es va interpretar com una important desfeta del caciquisme dinàstic barceloní.⁴

Les gestions fetes per Duran i Bas i pels seus dos fills per aconseguir el nomenament de Robert les podem seguir en l'intercanvi epistolar que s'estableix entre tots tres. Així, en un primer telegrama, sense data, tot i que deu ser del 12 de març, Raimundo escriu al seu pare:

URGENTE Ministro de Gracia y Justicia. Donde se halle al recibir el telegrama. Recibida esta tarde carta de Claudio [*Claudi López Bru, segon marquès de Comillas*] por correo Valencia. Amigo que indica podía ser médico Bartolomé.⁵

En un nou telegrama –segurament datat també el 12 de març–, que algú (podria ser del capità general Eulogi Despujol o bé del governador civil, José Marina Vega) adreça a Duran i Bas, llegim:

Elogios unánimes a su designación Robert, si V. no nombra Robert o Vilaregut es imposible evitar convicción de haber sido vencido por Planas [*que volia imposar Coll i Pujol*] y silbarán resolución Gobierno, nuestra firmeza sería muy bien recibida.⁶

És a continuació Lluís Duran i Ventosa qui, segurament aquell mateix 12 de març, envia un telegrama al seu pare per comunicar-li que:

3. Enric PRAT DE LA RIBA, «Una altra batalla», *La Veu de Catalunya*, 13-III-1899; l'article a BALCELLS, *Enric Prat de la Riba...*, pàg. 267-269.
4. Borja DE RIOUER (curador), *Epistolari polític de Manuel Duran i Bas. Correspondència entre 1866 i 1904*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, pàg. 127.
5. DE RIOUER, *Epistolari...*, pàg. 495.
6. DE RIOUER, *Epistolari...*, pàg. 496.

Le mandamos el nombre de Robert publicado Prensa produciendo buen efecto como iniciativa contra insistencia Planas. Es indispensable confirmación nombramiento Robert tanto más cambio producirá mal efecto.⁷

El 13 de març ja era de domini públic a la ciutat que l'escollit per ocupar l'alcaldia seria el doctor Robert. La notícia va ser molt ben rebuda a la capital catalana, com assenyala Joan Sallarés en un telegrama que adreça a Duran i Bas el 13 de març:

Mi respetado y querido amigo: Ha producido excelente efecto la designación de Robert para alcalde de Barcelona.

Ya ha dado el primer paso en el buen camino y esto ha alentado a todos los hombres de buena voluntad a proseguir en su tarea patriótica de reanudar la acción regeneradora que corresponde al Gobierno. Ya la gente tiene fe que es lo que convenía.

Felicito a V. y al Gobierno por este reto trascendental y no dude de que en Barcelona el prestigio del Gobierno se ha levantado a gran altura entre todas las clases que piensan o que pagan.⁸

Com ens confirma Enric Jardí:

El nom de Bartomeu Robert, no gens ni mica relacionat amb els habituals cognoms de la politiqueria, tenia un dring de cosa nova que agradà els barcelonins. Fins i tot els féu gràcia que entrés amb plena autoritat al món tèrbol de l'Administració comunal un home que, a més de gaudir d'una fama excel·lent a la ciutat, era un metge de gran competència. Aviat circularen els acudits sobre el nou càrrec de Robert, relacionats amb la seva professió:... que si la "Pubilla" –és a dir, la ciutat de Barcelona– estava malalta de tanta gravetat que havien hagut de cridar un bon metge que de seguida diagnosticà la seva malaltia: una «desadministracionitis aguda».⁹

Robert va ser nomenat alcalde, per Reial Ordre, el dia 14 de març de 1899, i va prendre possessió del càrrec el dia 17. A la notificació de la presa de possessió manifestava:

Honrado por el Gobierno de S. M. la Reyna Regente (q.D.g.) con el nombramiento de Alcalde Constl. de esta Ciudad, me complazco en participar á esa respetable Corporación que en el dia de hoy he tomado posesión de dicho cargo y en ofrecerle con el expresado motivo el testimonio de mi consideración más distinguida y mi decidida cooperación en todo lo que tienda al logro de los patrióticos y elevados fines que persigue.¹⁰

7. DE RIQUER, *Epistolari...*, pàg. 496

8. DE RIQUER, *Epistolari...*, pàg. 496-7.

9. Enric JARDÍ, *El Doctor Robert i el seu temps*, Barcelona, Aedos, 1969, pàg.73.

10. *AMAB* (Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona), «Notificació de la presa de possessió del Dr. Robert com alcalde de Barcelona».

El seu discurs de presa de possessió va ser recollit a *La Veu de Catalunya* el 18 de març. En el seu parlament, manifestava el seu distanciament de la política de partit, la seva identificació amb el moviment corporatiu i la sintonia amb els regionalistes. El discurs, marcadament regeneracionista, va sorprendre favorablement molts barcelonins, que mai no havien sentit res semblant de boca d'un alcalde de la seva ciutat:

Pero jo tinc los meus ideals y aquestos están ben especialisats en voler per a Catalunya y per a Barcelona tota la descentralització administrativa [...]. Tinc que fugir de tot lo que la política vol introduir en les questions municipals, mantenir sempre ab ella separació y allunyament [...]. [He arribat] pels impulsos d'un poble que busca noves orientacions á la seva administració, corrents é impulsos dels que jo avuy m'hi trovat ésser com símbol [...]. Crec que l'Administració municipal de Barcelona deuria montar-se a la catalana, com los nostros fabricants que tenen los seus despatxos, ab pochos empleats pero bons y ben pagats [...] lo que encaixaria mes ab lo nostre carácter, ab lo geni de la nostra rassa.¹¹

El dia 25, Robert va escriure una carta a Duran i Bas per agrair-li les gestions fetes pel seu nomenament:

Empiezo por agradecer con todo el alma su cariñosa felicitación con motivo de mi nombramiento de Alcalde, por más que la tarea que el Gobierno de S. M. ha impuesto sobre mis hombros la juzgo superior a mis fuerzas. Mi voluntad empero, es muy firme y mis aspiraciones y deseos muy sanos, pues se sintetizan en las palabras moralidad y justicia. Hasta ahora puedo asegurar a V. que mi gestión ha merecido los plácemes del público trabajador y honrado, pero como estoy decidido a corregir hasta donde me sea posible la gangrena que corroe nuestra administración municipal y que ha inspirado en absoluto la libre emisión del sufragio, soy y seré el blanco de las iras de todos los que en estos últimos años han mangoneado en la casa de la ciudad, convirtiéndola en una verdadera grangería.¹²

El govern va accedir al nomenament de Robert perquè no tenia cap filiació política coneguda i això ja anava bé al govern: «Políticament era un home sense partit, un neutre», escriurà Josep Pla.¹³ L'equip ministerial també tindrà present que Robert no procedia del catalanisme –tot just s'apropava aleshores a un tebi regionalisme–, sinó del conservadorisme més moderat. El seu nom no havia figurat mai entre els membres de les principals entitats catalanistes o dels adherits a la Unió Catalanista, ni tampoc entre els col·laboradors de *La Renaixença* o de *La Veu de Catalunya*. Malgrat que no posseïa una personalitat políticament ben definida, hi ha constància, però, que havia manifestat sovint les seves opinions contràries a les pràctiques caciquils i al centralisme. En paraules de Pla: «Robert no era pas cata-

11. *La Veu de Catalunya*, 18-III-1899.

12. DE RIQUEUR, *Epistolari...*, pàg. 499-500.

13. Josep PLA, *Francesc Cambó. Materials per a una història*, Barcelona, Destino, 1981, pàg.100.

lanista: era [...] un d'aquells ciutadans de l'esperit dels quals els desastres colonials havien fet taula rasa».¹⁴ En qualsevol cas, la designació de Robert per a l'alcaldia de Barcelona va ser feta a Madrid amb la intenció d'aconcentrar els catalanistes i va ser el resultat d'un complex pols entre sectors del catalanisme, els conservadors catalans i el govern de Silvela, que amb aquest nomenament volia demostrar la sinceritat dels seus propòsits regeneracionistes: «Robert assolí l'alcaldia enmig del debat regeneracionista i les pugnes pel poder que la mort de Cánovas havia desencadenat. El nou líder conservador Silvela, [...] s'apropà al moviment de les entitats catalanes que intentaven aconseguir un concert econòmic i descentralització administrativa».¹⁵ D'altra banda, Robert accedia a l'alcaldia també gràcies al seu prestigi social i professional i al fet de ser un metge honest i altruista que gaudia d'una gran estima popular.

Inicialment, però, no pretenia el càrrec, i fins i tot va costar que l'acceptés, atès que preveia les dificultats polítiques i administratives del seu mandat i, és clar, també era conscient que l'exercici del nou càrrec aniria en detriment de les seves activitats professionals i docents. Fins i tot va manifestar que la seva permanència en el càrrec depenia més de trobar suport a la seva tasca que no pas de la seva voluntat personal.

La vinculació del doctor Robert amb l'Ajuntament als anys vuitanta

No era aquest, però, el primer contacte que el doctor Robert establí amb el consistori barceloní, perquè durant la dècada dels vuitanta ja havia estat escollit regidor en diverses ocasions. La primera el 1881, quan, amb la formació d'un nou gabinet ministerial per part de Sagasta, va tenir lloc la substitució del personal que formava el consistori –fins aleshores de majoria canovista– per uns altres regidors afins al Partit Liberal sagastí. Al capdavant de tots ells hi havia Francesc de P. Rius i Taulet, que va ser nomenat alcalde. En aquestes eleccions Robert va ser elegit regidor independent després d'uns controvertits resultats. En el nou equip consistorial «va quedar adscrit a la Comissió de Governació, des de la qual s'intervenien en l'organització del personal municipal, i també va ser delegat a la Asociación de Amigos de los Pobres».¹⁶

El domini dels liberals sagastins a l'Ajuntament i a la Diputació de Barcelona, que va mantenir-se a les eleccions del 1883, va obligar els conservadors a reorganitzar les seves forces a Barcelona amb la fundació, el 2 de març de 1883, del Círculo Conservador-Liberal, que presidirà Manuel Duran i Bas. Això ens interessa especialment perquè la bona sintonia existent entre el doctor Robert i Duran i Bas va fer que el primer s'acostés a aquest sector del partit conservador que intentava obrir-se camí a Catalunya. Així les coses, i després d'una nova intervenció del

14. PLA, *Francesc Cambó...*, pàg. 84.

15. CÈLIA CAÑELLAS i ROSA TORAN, «El Dr. Robert a l'Ajuntament de Barcelona», *L'Avenç*, 239 (1999), pàg. 28.

16. CAÑELLAS, «El Dr. Robert...», pàg. 27.

Govern Civil, al febrer del 1884, i novament per fer coincidir el consistori barceloní amb el signe polític del govern, Robert va ocupar una regidoria i la tercera tinença d'alcaldia en el nou Ajuntament, presidit per Josep Coll i Pujol.

En aquest consistori, Robert, a banda de la seva actuació a la Comissió de Governació i a la Junta de Construcció de l'Hospital Clínic, va participar en la Comissió Municipal Inspectora d'Higiene. També es va incorporar a la Junta Municipal de Sanitat, coincidint amb l'amenaça d'epidèmia de còlera a l'estiu. Recordem que a mitjan 1884 existia a Barcelona una certa inquietud per les notícies sobre una epidèmia de còlera que s'estenia pel sud de França. Robert va manifestar de seguida la conveniència que l'Ajuntament subvencionés un equip de metges per anar a França a estudiar la malaltia.

La col·laboració del doctor Robert amb el canovisme va motivar que es desvinculés del consistori durant els anys següents, de domini polític dels liberals. Un cop superat el període de gestió liberal, i amb Cánovas del Castillo de nou al govern i amb Coll i Pujol a l'alcaldia de Barcelona, Robert va tornar a ser escollit regidor pel governador civil, l'estiu del 1890. A partir d'aquest moment, haurà de fer compatible el seu treball a la Comissió de Governació amb la incorporació a la Junta Provincial d'Instrucció Pública, a la Subcomissió d'Higiene i Sanitat i a la Comissió Especial de Personal Municipal.

Una vegada més, però, el caciquisme va tornar a actuar, i la manipulació a favor del grup que encapçalava Planas i Casals va desplaçar momentàniament Robert de l'Ajuntament. En última instància, i gràcies a una nova intervenció del Govern Civil, el 1893 va poder entrar de nou com a regidor al consistori, que en aquesta ocasió estarà presidit per Camil Fabra. La seva última presència en una regidoria a l'Ajuntament de Barcelona tindrà lloc, per tant, el 1893, després de les eleccions municipals de novembre d'aquell any.

Si analitzem les diferents etapes durant les quals va estar vinculat al consistori barceloní, haurem de concloure que Robert va reflectir dins l'Ajuntament l'ambient reformista conservador i que la seva trajectòria es perfila com la d'un metge amb prestigi que col·labora en els consistoris dinàstics, sobretot en les diferents recomposicions fetes des del Govern Civil, al marge del seu signe partidista.

La gestió municipal del doctor Robert

Tot just ocupar l'alcaldia, la personalitat de Robert aviat contrastà amb la d'uns regidors que molt sovint devien el seu nomenament a les fraudulentament pràctiques caciquils, a les xarxes clientelars i a les imposicions ministerials. De seguida va deixar ben clar quins serien dos dels eixos fonamentals de la seva política municipal: la introducció d'un canvi en el personal de l'Ajuntament, amb l'objectiu d'acabar amb el caciquisme consistorial, i la depuració del cens electoral. D'entrada, Robert va fer algunes indagacions sobre el personal municipal i va poder constatar que un bon nombre dels funcionaris a les seves ordres només feien acte de presència en les dependències municipals el dia que tocava cobrar. Quan l'alcalde s'assabentà de l'existència d'aquestes corrupteles va dictar tot un seguit d'ordres per acabar amb

la situació. El 14 de juliol *L'Esquella de la Torratxa* es feia ressò d'aquesta realitat: «Cobraven sense fer res / a costa de “La Pubilla!” / Així se fa, Senyor Batlle / als ganduls, se'ls enforquilla». En paraules de Josep Pla:

El nomenament del doctor Robert com a alcalde de Barcelona fou el cop mortal, el principi de la fi de les oligarquies [...]. Es pot dir que el seu pas per l'alcaldia representà el principi de la liquidació del caciquisme electoral i l'entrada d'un ideal de moralitat a l'Ajuntament.¹⁷

Efectivament, a partir d'aleshores una de les majors preocupacions de Robert va ser que el sufragi s'exercités amb les majors garanties, desig gens fàcil d'aconseguir atesos els vicis del sistema polític de la Restauració, caracteritzat per unes enquistades pràctiques caciquils i per l'alternança pactada en el poder entre els dos partits dinàstics, el conservador i el liberal, però sense que això comportés la participació de la ciutadania com a àrbitre electoral.

Tot i que en teoria es tractava d'un règim formalment representatiu, el sistema es basava, en realitat, en l'encasellat i la tupinada de les autoritats i en l'apoliticisme i l'abstenció de la gran massa dels ciutadans. En tot aquest entramat la figura del cacic tenia un paper clau: era l'intermediari entre la societat i l'Administració i era, és clar, un dels principals responsables del “correcte” funcionament del sistema polític característic de la Restauració.¹⁸ Tothom sabia que en aquella època el sufragi era una farsa practicada amb el més descarat cinisme.

En iniciar el seu mandat, Robert va manifestar la seva intenció de dur a terme una política municipal deslliurada de les pugnes sectàries i basada en unes noves regles del joc polític. En definitiva, Robert es va identificar amb una actitud política en la qual el notable havia d'influir en els poders públics i orientar la reforma i moralització de les corporacions locals; confiava, també, en el regionalisme d'inspiració descentralitzadora i en el programa reformista i modernitzador regeneracionista, però endegat per les elits locals, sense les traves i corruptes d'unes estructures incipients de partit, controlades des de lluny. Com era de preveure, però, les intencions del nou alcalde van topar amb la resistència de bona part del consistori: «Robert tenia la simpatia i el suport de tota la ciutat, però també l'hostilitat de gairebé tots els regidors».¹⁹

Robert va plantejar un programa municipal reformador, però semblava oblidar que devia el seu nomenament a una Reial Ordre, la qual cosa volia dir, primer, que el govern de Madrid –on Robert era vist gairebé com un alcalde separatista– no li deixaria mans lliures per dur a terme el seu programa i, segon, que la correlació de forces en el consistori que dirigia era fruit de pràctiques caciquils. Així les coses, els seus ambiciosos objectius municipals semblaven una fita inasoluble.

La primera sessió municipal que va presidir, el 25 de març, va posar de manifest les dificultats que tindria per tirar endavant el seu programa de govern i el

17. PLA, *Francesc Cambó...*, pàg. 101-102.

18. JOSÉ VARELA, *Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*, Madrid, Marcial Pons, 1991.

19. FRANCESC CAMBÓ, *Memòries (1876-1936)*, Barcelona, Alpha, 1981, pàg. 62.

boicot de bona part dels regidors a les seves propostes reformistes. D'una banda, la destitució dels alcaldes de barri ordenada per Robert –gairebé dos-cents, sospitosos de frau electoral– i, de l'altra, la presentació, pel regidor caciquista Benet Samaranch, dels comptes de les obres que s'havien fet al mercat de Santa Caterina, van provocar un enfrontament amb un determinat sector de regidors conservadors i van fer esvalotar el públic assistent a la sessió, convertint el Saló de Cent en un escenari de disputes i crits del públic, que corejava “Visca la llibertat” o “Visca Robert”, crits que es barrejaven amb els insults adreçats a Samaranch i altres individus de la seva corda. Com a conseqüència de tot plegat, l'alcalde «després d'agitar infructuosament la campaneta per a restablir l'ordre, es veu obligat a fer desallotjar les tribunes. Els assistents foragitats esperen amb paciència a la plaça de Sant Jaume les tres hores que dura la sessió, i un cop acabada aquesta continuen proferint crits encoratjadors per al nou batlle i l'acompanyen fins al seu domicili [...], i s'esgargamellen proferint la paraula “Lladres!” davant la residència de Planas i Casals a la Plaça Reial».²⁰ L'episodi obligarà Robert a manifestar, en la següent reunió consistorial, que ell no se solidaritza amb els crits de la multitud i que no existeix cap divorci entre els regidors i la seva persona, com havien insinuat alguns diaris.

Malauradament, Robert de seguida va adonar-se que la seva gestió hauria de fer front a molts entrebancs. Aquesta amarga evidència el devia descoratjar i va fer que momentàniament es temperés la seva actitud reformadora. L'1 d'abril, el diari republicà *La Publicidad* es referia en to sarcàstic a l'actuació de l'alcalde i a les dificultats que tindria per dur a la pràctica el seu programa municipal:

Bartomeu Robert... ha fallecido de retractacionitis aguda habiendo recibido los Santos Sacramentos del Padre Planas y Casals.

Aquestes primeres topades, però, no li van impedir aprofitar l'oportunitat de corregir els mecanismes de manipulació i frau electoral, amb vista a les imminents convocatòries electorals (diputats a Corts a l'abril i municipals al maig). La correcció dels mecanismes electorals que volia promoure Robert passava per recollir les denúncies d'irregularitats, que presentaven múltiples formes: números de carrer inexistents, entrebancs burocràtics per ser inscrit en el cens, falsificació –a l'alça– del nombre d'habitants d'una casa, cases amb molts veïns i sense electors i a l'inrevés, noms canviats i d'altres irregularitats per l'estil. No deixa de tenir la seva gràcia que el mateix Robert no figurés a les llistes ni com a elector ni com a elegible... en no estar empadronat!

Finalment, el 16 d'abril de 1899, s'havien de celebrar les eleccions per a diputats a Corts. Unes eleccions que sempre tenien lloc, ritualment, després de la formació d'un nou govern perquè aquest tingués unes cambres addictes i dòcils. Com escriu Josep Puig i Cadafalch en un article, «La temporada còmica», aparegut a *La Veu de Catalunya*, el 9 d'abril:

S'acosta la temporada còmica en la qual unes colles reben l'ordre del Ministre i al candidato del Gobierno se'l converteix en candidato del País [...]. Els alcal-

20. JARDÍ, *El Doctor...*, pàg. 76.

des, peregrinant cap a cal Governador, els secretaris a casa del cacic. El poble no participa d'això només que per unes quantes amenaces. El cacic, que sap l'ofici, en aqueixes setmanes toca tots els ressorts: a Fulano se li pagarà tant dels seus crèdits contra el comú; a Sutano se li rebaixaran els consums; a Menguano se l'amenaga amb resoldre de tal manera un expedient; a tal, se li faran els ulls grossos; al qual se l'espanta amb una denúncia....

També era freqüent el bescanvi de vots per queviures, operació a la qual accedien gairebé totes les famílies necessitades dels diferents districtes electorals catalans.

Un cop més la maquinària caciquista va posar-se en funcionament. *La Veu de Catalunya* dels dies 29 i 31 de març tornava a insistir en el gran nombre d'inexactituds que contenien les llistes electorals. En els diferents rotatius republicans o catalanistes, es podien llegir notícies com les següents: «ayer recibió Benito Samaranch una respetable y nutrida comisión de electores del Cementerio viejo», o «Samaranch se estrechó entre sus brazos y les animó a votar como un solo cadáver la candidatura que patrocina Planas y Casals», com llegim el 12 d'abril a les planes d'una irònica *La Publicidad*, que denuncia així obertament les maniobres caciquils que consistien a manipular els vots dels morts inscrits a les llistes electorals.

Malgrat aquest panorama tan descoratjador, l'alcalde s'esmerça per tal que el sufragi s'exerciti amb les majors garanties, tot demanant la comprovació entre el padró i el cens electoral i reclamant als empleats municipals que donessin compte de tots els incidents. És significatiu, també, el ban municipal promulgat el 10 d'abril:

DON BARTOLOMÉ ROBERT YARZÁBAL. Alcalde constitucional de esta ciudad. Hago saber: Que quedan expuestas al público en los bajos de las Casas Consistoriales las listas que previene el Art.º 12 de la vigente Ley electoral, permaneciendo en dicho sitio hasta el 20 de los corrientes en cuyo día á las ocho de la mañana se reunirá en el Salón de sesiones del Excelentísimo Ayuntamiento la Junta municipal del Censo electoral, ante la cual todo vecino podrá por escrito ó de palabra formular cuantas reclamaciones se relacionen con el derecho del sufragio, justificando documentalmente las mismas.²¹

Els plans de l'alcalde van enutjar Planas i Casals, que sempre havia maldat per entorpir l'actuació de Robert al capdavant de l'alcaldia. Aquesta actitud encara es farà més evident quan l'alcalde intenti desactivar els ressorts de les influències caciquils, amb la destitució dels empleats municipals i dels tinents i alcaldes de barri, que controlaven l'expedició dels certificats de residència necessaris per a la inscripció en el cens i dels certificats de pobresa per acollir-se als serveis de beneficència, i que també manipulaven a voluntat el sorteig de les quintes i la custòdia de les urnes electorals. Fins i tot, els empleats municipals votaven les candidatures caciquils utilitzant els documents electorals de difunts no donats de baixa del cens.

21. *AHCB* (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), Bans i edictes municipals, carpeta 44.

A més, Robert signa una circular per als caps dels departaments municipals recomanant-los que no coaccionin el dret de vot dels funcionaris a les seves ordres i que els trametin les instruccions rebudes d'ell, per tal que tampoc no cometin cap il·legalitat respecte als ciutadans que acudeixin a votar. Així les coses, no semblen exagerades les afirmacions de Cambó:

A Barcelona, l'organització caciquil per a falsejar el sufragi era formidable. Se servia de tots els alcaldes de barri i dels empleats de Consums i peons de les brigades municipals, als quals el dia de les eleccions es feia anar a votar amb noms suposats a diferents col·legis electorals. [...] La designació de Bartomeu Robert era per a l'organització caciquil conservadora-liberal de Barcelona un cop mortal, car era l'Ajuntament de Barcelona, amb el personal de brigades i consums i el «tinglado» dels alcaldes de barri, el que mantenia la vida artificial dels dos partits.²²

L'endemà de les eleccions –en les quals, a Barcelona, només vota el 10 % d'un adulterat cens–, hom constata que s'han produït totes les coaccions habituals. Fins a l'últim moment l'alcalde va maldar per resoldre reclamacions i rectificar el cens. Per aconseguir-ho, adreçarà al president de la Junta Provincial del Cens un escrit en el qual li comunica que ha rebut moltes queixes sobre els errors observats a les llistes i s'ofereix a facilitar totes les dades recollides per tal de procedir-ne a la depuració. Atès que des de la Junta no es va fer cas del seu oferiment, l'alcaldia inicià llavors la tasca d'actualització i depuració de les llistes electorals per tal de suprimir-ne milers d'electors falsos i d'inscriure-hi d'altres milers que, malgrat tenir-hi dret, no hi figuraven. Com va declarar Robert a *La Publicidad* el 22 d'abril, d'un cens electoral de més de 100.000 electors resultava que més de 27.000 eren falsos i a més hi mancaven uns 37.000 que legalment tenien dret de vot. Malgrat tot, i gràcies a les mesures adoptades per Robert, el cens passà de 54.500 a gairebé 92.400 electors.

Com era de preveure, Barcelona no va ser una excepció del que passava a la resta de l'Estat, i hi van guanyar els candidats del govern, si bé en aquestes eleccions va començar a apuntar-se un nou estil de fer política, atès que la candidatura governamental incloïa destacats dirigents de les associacions que s'havien mobilitzat darrerament en contra del govern. A més, la depuració del cens promoguda per Robert va contribuir molt a l'èxit electoral de la candidatura catalanista dels "Quatre Presidents" l'any 1901, ja que dificultava les maniobres dels cacics.²³

El 14 de maig de 1899 havien de tenir lloc unes noves eleccions, en aquest cas municipals, de les quals resultarà, de nou, una majoria addicta al govern. La lentitud i els entrebancs burocràtics emprats pels cacics demostren ben aviat els límits dels intents regeneradors patrocinats per Robert, de manera que la continuïtat de les manipulacions i la inhibició electoral de catalanistes i republicans donaran la victòria a la coalició dinàstica Unió Conservadora.

22. CAMBÓ, *Memòries...*, pàg. 61 i 72-73.

23. Em prenc la llibertat, novament, de remetre el lector a un treball del qual sóc autor: Santiago IZQUIERDO, *La primera victòria del catalanisme*, Barcelona, Pòrtic, 2002.

En constituir-se el nou consistori, Robert va poder constatar amb disgust com, malgrat les promeses ministerials, els nomenaments de tinents d'alcalde es feien directament des de Madrid, per Reial Ordre i sense deixar que cada Ajuntament elegeixi els seus. També va comprovar que molts dels nous regidors no li eren afectes. A banda d'enujar-se, poca cosa més podia fer l'alcalde, que ja començava a estar cansat de constatar que la seva obra regeneradora topava amb una obstrucció constant. Així les coses, sembla lògic que manifestés en algun moment un cert desànim o que fins i tot es resignés a conviure amb una realitat consistorial que no havia pogut canviar. És des d'aquest punt de vista que hem d'entendre la seva postura del 4 de juliol de 1899 quan, en la sessió constituent del nou consistori, i contràriament al que havia fet en prendre possessió del càrrec, no va protestar davant l'adjudicació, per Reial Ordre, de les comissions i de les tinences d'alcaldia: «Se conoce que su espíritu se ha templado en nuevos moldes entre las paredes de la casa», escriu *La Publicidad*, en l'edició de l'1 de juliol.

Amb uns consistoris com aquests, la vida municipal es caracteritzava pel desànim i l'absentisme, i les diverses gestions administratives avançaven molt lentament, enmig de la indiferència general del consistori. Això no obstant, el doctor Robert presentava projectes de reforma que feien referència a temes diversos: la supressió de l'impost de consums i la seva substitució pel sistema de concerts gremials o, en el seu defecte, l'arrendament d'aquest impost als gremis; la reducció de personal; la simplificació dels organismes encarregats de realitzar els serveis municipals; l'estalvi en les partides d'enllumenat públic i de personal; la unificació dels diferents tipus de deute municipal; la millora de la neteja dels carrers i dels edificis municipals; i la inspecció i reglamentació higiènica a les escoles. Tota aquesta reordenació de les finances municipals va quedar recollida a la *Memoria relativa al anteproyecto del Presupuesto Municipal de Barcelona para el ejercicio económico de 1899 á 1900*, que es va preparar durant el seu mandat i que es va fer pública el 18 de maig de 1899. En alguns dels seus passatges, Robert explicitava quins eren els objectius pressupostaris per a aquell exercici, que passaven per fer les inevitables economies per tal de nivellar el pressupost municipal.

Un dels projectes prioritaris per Robert era la reforma de la Beneficència Municipal, que preveia traspasar-ne els serveis a un organisme autònom. Amb aquesta reforma es pretenia acabar amb la mendicitat i, sobretot, amb un dels principals focus de malbaratament dels recursos municipals.²⁴

El mes de juliol serà clau en el seu mandat consistorial i marcarà un punt i a part en la seva trajectòria política. Durant aquests dies haurà de fer front a un episodi que el portarà a enfrontar-se al govern i que, al capdavall, i poc temps després, el farà decidir a dimitir el càrrec i deixar l'alcaldia. Ens estem referint a l'emblemàtic Tancament de Caixes, de resultes del qual abandonarà l'alcaldia l'11 d'octubre de 1899. Robert només haurà estat set mesos al capdavant de l'Ajuntament de Barcelona, però la seva gestió municipal havia esdevingut clau, com es posarà de manifest en el decurs dels mesos següents.

24. Aquesta austeritat que l'alcalde exigia en el funcionament municipal, també se l'aplicava a ell mateix, quan va renunciar a les despeses de representació consignades en el pressupost per a l'exercici del seu càrrec.